

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür: Araştırma Makalesi
Kabul Tarihi: 28 Mayıs 2023

Gönderim Tarihi: 17 Mart 2023
Yayımlanma Tarihi: 29 Ekim 2023

Atf Künyesi: Şimşir, M. (2023). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Günümüz Dünya Sorunları Hakkında Durumları ve Görüşleri. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı), 1-22.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.1266788>

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ GÜNÜMÜZ DÜNYA SORUNLARI HAKKINDA DURUMLARI VE GÖRÜŞLERİ

Mehmet ŞİMŞİR*

Öz

Bu araştırma, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının günümüz dünya sorunları algılarını, sorunlar arasında önceliklerini, öncelik gerekçelerini, sorunların kaynakları hakkındaki düşünceleri ve sorunların çözümüne yönelik önerilerini tespit etmek için gerçekleştirilmiştir. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerine uygun olarak yürütülmüştür. Araştırma modeli olarak olgubilim yöntemi kullanılmış, veriler açık uçlu sorulardan oluşan anket formuyla elde edilmiş ve içerik analiziyle değerlendirilmiştir. Anket, pandemi koşulları nedeniyle “Google dokümanlar” üzerinden gerçekleştirilmiştir. Açık uçlu soruların hazırlanması sürecinde alan yazın taraması yapılmış ve daha önce bu ders kapsamında elde edilen bilgiler göz önünde bulundurulmuştur. Araştırmanın çalışma grubunu; 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliğinde okuyan, Günümüz Dünya Sorunları dersini alan 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin gönüllüleri oluşturmuştur. Araştırmaya 78 gönüllü öğretmen adayı katılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmen adayları sıralamaya göre kodlanarak (ÖA1) belirtilmiştir. Araştırma neticesinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının günümüz dünya sorunlarına yönelik üst düzey bir algı, bilinç ve farkındalığa sahip oldukları görülmüştür. Günümüz dünyasını ilgilendiren doğa veya insan kaynaklı tüm sorunları öncelikledikleri tespit edilmiştir. Sorunların temel kaynağı olarak daha çok insanı ve insanın faaliyetlerini gördükleri anlaşılmıştır. Dünya yaşamını olumsuz etkileyen olayların tamamını sorunların gerekçeleri olarak algıladıkları, sorunların çözümüne yönelik mevcut faaliyetleri bildikleri ancak bunları yetersiz gördükleri tespit edilmiştir. Ayrıca Günümüz Dünya Sorunları dersinin Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının bilinç ve farkındalık düzeylerine olumlu katkı sağladığı, bu sayede sorunların çözümlerine yönelik çeşitli önerilerde bulunma, yeni örgütsel yapılanma kurma, sorunların çözümü için gerçekleştirilen faaliyetlere gönüllü olarak katılma gibi isteklerini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayları, Günümüz Dünya Sorunları.

* Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Konya/Türkiye. E-posta: msimsir@erbakan.edu.tr, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-0552-9558>.

The Situation And Opinions of Social Studies Teacher Candidates About Today's World Problems

Abstract

This research was carried out to determine the perceptions of social studies teacher candidates about today's world problems, their priorities among the problems, their reasons for priority, their thoughts about the sources of the problems and their suggestions for the solution of the problems. The research was carried out in accordance with qualitative research methods. The phenomenology method was used as the research model, the data were obtained with a questionnaire consisting of open-ended questions and evaluated with content analysis. The survey was conducted through "Google documents" due to pandemic conditions. In the process of preparing open-ended questions, a field literature review was conducted and the information previously obtained within the scope of this course was taken into account. The study group of the research; In the 2020-2021 academic year, the volunteers of the 3rd and 4th grade students studying in NEU AKEF social studies teaching and taking today's world problems course were formed. 78 volunteer teacher candidates participated in the research. The teacher candidates who participated in the research were coded according to the ranking (OA1). As a result of the research, it was seen that social studies teacher candidates have a high level of perception, consciousness and awareness about today's world problems. It has been determined that they prioritize all the problems of nature or human origin that concern today's world. It has been understood that they see more people and their activities as the main source of problems. It has been determined that they perceive all the events that negatively affect the life of the world as the reasons for the problems, they know the current activities aimed at solving the problems, but they consider them insufficient. In addition, it was concluded that today's world problems course contributed positively to the consciousness and awareness levels of social studies teacher candidates, thus increasing their desire to make various suggestions for solutions to problems, to establish a new organizational structure, to participate voluntarily in activities carried out to solve problems.

Keywords: Social Studies, Social Studies Teacher Candidates, Today's World Problems.

Giriş

Günümüz dünya sorunları, dünyanın fiziksel yapısını ve dünya üzerindeki canlıları olumsuz yönde etkileyen olayları kapsamaktadır. Günümüz dünya sorunları denildiğinde ekolojik yaşam alanlarıyla ilgili iklim değişikliği başta olmak üzere toprak kayması, erozyon, deprem, sel, kuraklık, çığ düşmesi, hava kirliliği, su kirliliği, toprak kirliliği, afetler; sosyal hayatla ilgili siyaset, ekonomi, hukuk alanları başta olmak üzere günlük yaşamdaki fakirlik, insan hakları ihlalleri, nüfus, ırkçılık, terör, trafik kazaları, gürültü kirliliği, çarpık kentleşme, bağımlılıklar, enerji darlığı gibi bireylerin/toplumların hayatını ve hayat standartlarını derinden etkileyen sorunlar gündeme gelmektedir (Özey, 2013: VI). Tüm bu sorunlar hakkında; sorunun kaynağı ve yol açtığı zararları tespit etmek, ortaya çıkan zararları en aza indirecek önlemleri almak ve gerekli çalışmaları yapmak son derece önemli bir husustur. Bu konuda tüm bireylerin sorumluluğu olduğu gibi devletlerin, toplumların ve farklı kuruluşların da çeşitli görevleri bulunmaktadır.

Araştırmanın konusunun temel ögesini oluşturan; Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarını ve konu açısından önemlerini ifade edebilmek için öncelikli olarak bu alanı tanımak gerekmektedir. Bu öğretmenlik alanı, "temel ve ideal vatandaşlık yeterliklerini nesillerine kazandırabilmek adına sosyal bilgileri; doğa bilimleri ve sosyal bilimlerle birleştiren multidisipliner bir çalışma alanıdır" (Barr vd. 2013: 18; NCSS, 1993: 3; Kıroğlu, 2006: 620). Geçmiş, bugün ve gelecek bilinci; ulusal, evrensel ve küresel duyarlılık; bilgi, değer ve beceri dengesi; çoğulculuk ve farklılıkların uyumu; güncel olaylar; tartışmalı konuların derinliğine incelenmesi; üst düzey düşünme becerileri; toplumsal katılım; topluma hizmet yoluyla öğrenme; insan haklarına saygı; barış eğitimi ve çatışmaların çözümü gibi hususların Sosyal Bilgiler eğitimi içerisinde yer alması gerektiği kabul edilmektedir (NCSS, 1994: 3). Bu sayede, tarihten coğrafyaya, toplum biliminden felsefeye, değerlerden hukuka, gelenekten teknolojiye, düşünceden siyasete, çevre ve tabiatın dünya sorunlarına varıncaya dek pek çok alanda bilinçli ve kalifiye bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir (Doğanay, 2008; Barr vd., 2013; Dere ve Aktaşlı, 2022).

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2018 öğretim programları kapsamında Sosyal Bilgiler dersi öğretiminin özel amacı olarak sıralanan 18 maddeden çoğu günümüzde yaşanan ve bireylerin/toplumların yaşamlarını derinden etkileyen sorunlarla yakından ilişkilidir. Bunlar arasında; "Yaşadığı bölgenin ve dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanımak, insan-çevre arasındaki etkileşimi açıklamak, tabiat kaynaklarının sınırlılığının farkında olarak doğal kaynakları korumaya çalışmak, yaşanabilir bir çevre anlayışına sahip olmak,

değişim ve sürekliliği algılamak, bilimsel/teknolojik gelişmeleri, bunların toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavramak, kişisel ve toplumsal sorunların çözümüne yönelik yeni görüşler üretmek, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermek...” (MEB, 2018: 8) gibi hususlar bulunmaktadır. Bu açıdan “Günümüz Dünya Sorunları” dersi Sosyal Bilgiler eğitimi programında son derece önemli bir yere sahiptir. Programda öğrencilerin, sosyal alanlarla birlikte çevre ve doğayla ilgili sorunlar, bu sorunların kaynakları, etkileri ve açmış olduğu zararlar hakkında bilgi sahibi olmaları, bunlara yönelik yeni çözümler üretebilecek bir duyarlılık seviyesine ulaşmaları amaçlanmaktadır. Bu amaç yükseköğretim lisans programında benzer şekilde yerini almıştır (YÖK, 2018: 24).

Bu araştırmanın temel problemini “Öğretmen adaylarının öncelikli günümüz dünya sorunları hakkındaki algıları, düşünceleri ve kanaatleri nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır. En iyi sonuca ulaşabilmek için de konuyla ilgili tespit ve çözüm önerilerinde bulunabilecek bir grupta çalışma yapmak gerekmektedir. Bu noktada, gördükleri eğitim-öğretim sayesinde konuyla ilgili en iyi tespiti yapabilecek ve sorunlara daha isabetli çözüm önerileri sunabilecek kimselerin Sosyal Bilgiler öğretmen adayları olduğu düşünülmektedir. Çünkü lisans programı çerçevesinde gördükleri eğitim-öğretim sayesinde üst düzey bir bilgi birikimine ulaşmış bireyler olarak kabul edilmekte, “Günümüz Dünya Sorunları” dersiyle de daha spesifik bir bakış açısı ve bilinç düzeyine ulaştıkları varsayılmaktadır. Nitekim kimi araştırmacılar, bireylerin gördükleri eğitim sayesinde çeşitli konularda zihinsel olarak daha hazır hale geldiklerini kabul etmektedirler (Yılmaz ve Güven, 2022). Dolayısıyla böyle bir öğretim programında eğitim-öğretim görmüş kimselerin öncelikli gördükleri dünya sorunlarını tespit etmek, öncelik gerekçelerini ortaya koymak, yine sorunlarla ilgili çözüm önerilerini tespit etmek büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının;

- Günümüz dünya sorunları algıları nasıldır?
- En öncelikli gördükleri dünya sorunları nelerdir?
- Hangi sorunlara, ne tür gerekçelerle daha fazla önem vermektedirler?
- Sorunların kaynakları hakkında kanaatleri nedir?
- Sorunların hayatın hangi alanlarını daha fazla etkilediğini düşünmektedirler?
- Sorunların çözümleri için gerçekleştirilen faaliyetlerden haberdar mıdır? Sorunların çözümleri için neler tasarlamaktadırlar?

Alan yazında farklı birçok ülkede günümüz dünya sorunlarıyla ilgili araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Uymaz (2021: 64), çalışmasında bunların bir listesini vermiştir. Türkiye’de de günümüz dünya sorunlarına yönelik farklı öğretim alanlarında öğretmen adaylarının görüşleri, tutumları ve algılarını tespit için çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar daha çok çevre sorunları başta olmak üzere sığınmacılar, savaş, barış gibi konulara yönelik olarak coğrafya ve Sosyal Bilgiler öğretiminde yoğunlaşmış durumdadır.

Çevre sorunlarına yönelik farklı öğretim alanlarından öğretmen adaylarının durumlarını tespit için yapılan çalışmalarda çoğunlukla branş bazında farkındalık düzeylerinin değişik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Örneğin Özönur (2021); bilgisayar, İngilizce, Fransızca, Almanca, okul öncesi, sınıf, sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmeni adaylarının çevre sorunlarıyla ilgili farkındalık düzeylerini ölçmüş ve branş bazında sosyal bilgiler ve sınıf öğretmeni adaylarının farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Gerekçe olarak da sosyal bilgiler ve sınıf öğretmeni adaylarının doğrudan çevreyle ilgili dersler ve etkinliklere katılmalarını göstermiştir. Ancak Özönur’un (2021), Baykal (2008) ve diğer bazılarının çalışmalarında genel olarak öğretmen adaylarının ortalamanın üzerinde bir farkındalığa sahip oldukları tespit edilmiştir.

Literatür taraması sonucunda farklı öğretim alanlarında; makale, tez, kitap ve kitap bölümü çalışmalarının olduğu görülmüştür. Öğretmen adaylarının “Barışa yönelik tutumlar ve günümüz dünya sorunlarına yönelik tutumlar arasındaki ilişkinin incelenmesi” Öztaşkın (2014), “İşbirliğine dayalı

öğrenme amaçlı yazma aktivitelerinin Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının günümüz dünya sorunlarına yönelik akademik başarılarına ve tutumlarına etkisi” Akdağ ve Yıldız (2020), “Günümüz dünya sorunlarına yönelik tutum ölçeği geçerlik ve güvenilirlik çalışması” Kılıçoğlu vd. (2012) çalışmaları ile Şama (2003), Çamurcu (2005), Meydan vd. (2009), Yardımcı ve Kılıç (2010), Kahyaoğlu ve Kaya (2012), Gül (2013), Koç ve Dumlu (2020) gibi araştırmacıların makale çalışmaları bulunmaktadır. Türkeş [“Küresel iklim değişikliği ve çölleşme” (2012)] ve Alım [“Afetlerden Kaynaklanan Sorunlar” (2016)] gibi kimi araştırmacılar kitap bölümü, Özmen [“Öğretmen adaylarının zihin haritalarında günümüz dünya sorunları” (2015)] ve Korkmaz [“Türkiye’de çevre sorunları ve çözüm yolları: Kütahya örneği” (2022)] gibi kimi araştırmacılar ise günümüz dünya sorunlarına yönelik farklı konuları içeren yüksek lisans tezi hazırlamışlardır. “Günümüz dünya sorunları” isimli (Aydın, 2016; Seyhan ve Çamurcu, 2013; Özey, 2013; Özgen, 2012; Yazıcı vd., 2015) tek ve çok yazarlı akademik kitap çalışmaları da mevcuttur. Ayrıca Şeyihoğlu vd.’nin (2018) “Sosyal Bilgiler ve coğrafya öğretmen adaylarının zihin haritalarında günümüz dünya sorunları” isimli çalışmalarında olduğu gibi karma branş çalışmalarının yapıldığı da tespit edilmiştir. Katılımcıların dünya sorunlarına yönelik duyarlılık ve farkındalık düzeylerinin oldukça yüksek olduğu sonucuna ulaşılan bu çalışmada, katılımcıların daha önce sorunların çözümlerine yönelik faaliyet gösteren kuruluşların etkinliklerine katılmamış olmalarına rağmen yarından fazlasının bundan sonraki etkinliklere katılmak istedikleri ifade edilmiştir.

Programın özelliklerinden kaynaklı günümüz dünya sorunlarına karşı özel bir konumda oldukları kabul edilen (Öcal, 2013) Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının günümüz dünyasının genel ve özel sorunlarıyla ilgili durumlarının tespitine yönelik birçok çalışma yapılmıştır. Bazı çalışmalar, “Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Suriyeli sığınmacılar sorununa yaklaşımı” (Topkaya ve Akdağ, 2016) gibi oldukça spesiftir. Bazı çalışmalar, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik durumlarını araştırmak üzere “Sosyal Bilgiler müfredatında yer alan ‘çevre sorunları’ konularının öğretiminde karikatür kullanımının öğrencilerin akademik başarısına etkisi” Karakuş vd. (2012), “Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının çevre sorunlarına ilişkin algıları: metafor analizi örneği” Kaya (2014) ve “Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının çevre sorunlarının çözümünde sosyal katılımları” Karatekin vd. (2014) gibi oldukça spesifik konularda gerçekleştirilmiştir. Bazı çalışmalar ise daha geneldir. Örneğin Mercan ve Sarı’nın (2019) çalışmaları, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının günümüz dünya sorunlarına ve aynı ismi taşıyan derse bakış açılarını tespit etmek üzere gerçekleştirilmiştir. Günümüz dünya sorunlarına yönelik Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının algılarını, sorunlarla ilgili haberleri takip etmediklerini, hangi haber kaynaklarını kullandıklarını, sorunlara çözüm için çalışan kuruluşlarla bağlantılarının ne düzeyde olduğunu tespit etmek için Uymaz’ın (2021) gerçekleştirdiği araştırma da bu grup içerisinde sayılabilir. Şeyihoğlu vd. (2018) araştırmalarında, katılımcıların dünya sorunlarına ilgi düzeylerinin yüksek olduğu, sosyal medya başta olmak üzere çeşitli haber kaynaklarını aktif olarak kullandıkları, küresel ısınma başta olmak üzere hemen hemen tüm alanlardaki sorunları gündeme getirdikleri ancak sorunların çözümleri için faaliyette bulunan çeşitli kuruluşlara üyeliklerinin yeterli düzeyde olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Avcı ve Gümüş (2017) de Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının günümüz dünya sorunlarına yönelik farkındalıklarının üst düzey, çözüme katılımlarının ise yetersiz olduğunu tespit etmişlerdir. Bununla birlikte Karadağ ve Acar (2020) araştırmaları sonucunda, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarından günümüz dünya sorunlarıyla ilgili toplantılar, seminerler ve sempozyumlara katılmış olanlarının katılmamışlara oranla anlamlı bir farkındalığa sahip olduklarını ifade etmişlerdir.

Amaç ve Yöntem

Bu çalışmada, alanyazındaki günümüz dünya sorunlarına yönelik mevcut araştırmalarda elde edilen sonuçlar göz önünde bulundurularak yeni bir araştırma yapmak ve Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının konuyla ilgili durumlarını daha net bir şekilde ortaya koymak hedeflenmiştir. Ayrıca bu yeni çalışmayla Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının günümüz dünya sorunlarına yönelik durum ve düşüncelerini belirlemek, kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri yanıtlarla elde edilen verileri içerik analizine tabi tutarak günümüz dünya sorunlarına yönelik algılarını, önceliklerini, bunların gerekçelerini ve sorunlara çözüm önerilerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda, determinist yaklaşımı ön planda tutmaması, neden-sonuç ilişkisi kurmaya uğraşmaması, sorunları oluşup geliştiği değerler sisteminden bağımsız ele almaması, sayısal veri ve istatistiklerden ziyade sözlü ve nitel analizlere daha çok vurgu yapması, olay ve olguları bağlamları içerisinde incelemesi ve baskın ilişkiler ağlarını kendi tabii ortamlarında anlamaya/yorumlamaya çalışması (Neuman, 2012: 224; Yıldırım ve Şimşek, 2008: 48-65) nedeniyle nitel araştırma yöntemleri tercih edilmiştir. Nitel araştırma, “*gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma*” şeklinde tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39). Bireylerin karmaşık ve girift ilişki ağları içerisinde araştırma konusuna yönelik oluşan yaklaşımlarının bütüncül ve çoklu bir bakış açısıyla ortaya konulmasının daha çok bu sayede mümkün olabildiği vurgulanmaktadır (Özdemir, 2010: 326). Bu yöntem araştırmacıya insanın biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve kültürel yönlerini göz önünde bulundurarak derinlemesine keşif yapma (Kırcaali-İftar, 1999: 6; Karataş, 2015: 63; Sönmez ve G. Alacapınar, 2011: 78) fırsatı vermektedir. Ayrıca bu yöntem sayesinde araştırmacı, elde edilen verilerden hareketle kendi düşünce ve kanaatlerini de ifade edebilmektedir (Altunışık vd., 2010: 302).

Bu çalışmada araştırma deseni/modeli olarak “*araştırmacı tarafından geliştirilen veya mevcutlar arasından tercih edilen, araştırmanın amacına ulaşmak için ortaya atılan soruların cevaplarını bulmaya, hipotezleri test etmeye yönelik gerçekleştirilen bir plan*” (Büyüköztürk vd., 2013; Karasar, 2012) şeklinde tanımlanan fenomenoloji yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya konu olan Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının günümüz dünya sorunlarına yönelik algıları, ilgileri, düşünceleri, yargıları, öncelikleri, çözüm önerileri ve kendileri dışındaki kimseleri konuyla ilgili olarak konumlandıkları yeri tespit etme imkânı sağladığı için fenomenoloji yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntemin bireylerin belirli bir olguya yönelik deneyimlerini (Jasper, 1994; Miller, 2003), hissettiklerini, onunla ilgili düşüncelerini, yargılarını ve diğer kimselerle bu olgu hakkında nasıl diyalog kurduklarını çeşitli verilerle ortaya koyduğu bilinmektedir (Baker, Wuest ve Stern, 1992; Rose, Beeby ve Parker, 1995). Ayrıca bu yöntem, bir konuda bilgi sahibi olan bireylerin bu bilgilerinin nasıl anlamlandırdıklarını, bunu nasıl bir bilinç seviyesine dönüştürdüklerini önceler ve algıların derinlemesine anlaşılmasını sağlar (Creswell, 2007: 64; Patton, 2014: 104).

Araştırmanın temel araştırma grubunu; 2020-2021 yılında NEÜ AKEF Sosyal Bilgiler Öğretmenliği 3. ve 4. sınıfına devam etmekte olan öğretmen adaylarının gönüllüleri oluşturmaktadır. 2018 yılı öncesinde programa kaydolun 4. sınıf öğrencileri, bu dersi zorunlu “Alan ve alan eğitimi dersleri” (YÖK, 2007: 71) kapsamında; 2018 yılı sonrasında programa kayıt olan öğrenciler ise değişen müfredat içerisinde 3. sınıf dersleri arasında “Alan eğitimi seçmeli dersler” (YÖK, 2018: 24) kapsamında almışlardır. Dolayısıyla araştırmanın gerçekleştirildiği 2020-2021 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde her iki sınıftaki öğrenciler aynı dersi farklı kapsamda da olsa görmüşlerdir. Bunlardan 78 öğretmen adayı araştırmamıza gönüllü olarak katılmıştır. Böylece daha fazla sayıda ve heterojen bir katılım sağlanmış, daha zengin bir bakış açısı geliştirme olanağı elde edilmiştir.

Araştırmada, veri toplama aracı olarak “Google dokümanlar” üzerinden hazırlanmış açık uçlu/özgür yanıtı sorulardan oluşan Anket formu kullanılmıştır. Farklı mekânlarda, çok sayıda bireye hızlıca ulaşma olanağı ve düşük maliyeti, katılımcıların kalıplaşmış kabullerin ötesinde kendi duygu, düşünce ve tutumlarını, özgürce ve kendi seçtikleri sözcüklerle serbestçe ifade etmelerine olanak sunması, konuyla ilgili beklenmedik cevaplar verme ihtimallerinin bulunması, daha geniş ve ayrıntılı bilgilere ulaşma, değerlendirmeler yapma imkânı tanınması nedenleriyle (İlhan, 2016: 347; Tekin, 2006: 101) tercih edilmiştir. Araştırmada bu materyalin tercih edilmesinde; sorunları çözebilme, organize edebilme, orijinal fikirler ve alternatif düşünceler üretebilme, bunları değerlendirebilme, neden-sonuç ilişkileri kurarak genellemeler ve hipotezler oluşturabilme (Tan ve Erdoğan, 2004) gibi üst düzey uygulamalara fırsat tanınması da etkili olmuştur. Anket, “*bireylerin yaşam şartlarını, davranışlarını, kanaatlerini, inançlarını veya tutumlarını betimlemeye yönelik hazırlanmış sorulardan oluşan bir araştırma ve veri toplama materyali*” olarak tanımlanmaktadır (Thomas, 1998). Ayrıca anket sorularıyla bireylerin bilgi-birikimlerini, sevdiklerini, önceliklerini, endişelerini, çeşitli konularda neler düşündüklerini ve yaptıklarını saptama imkânı da bulunmaktadır. Anket formu için açık uçlu sorular hazırlanırken “*araştırmanın amacına göre bilgi, davranış, kanı ve olgusal sorulardan oluşturulmalıdır*” (Büyüköztürk, 2005: 134) şartları göz önünde

bulundurulmuştur. Ayrıca mantıklı bir düzen içerisinde kolay, çok boyutlu ve anlaşılabilir olması, katılımcıları yönlendirici olmaması ve gerektiğinde soruların detaylandırılması gibi temel ilkelere (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 128) dikkat edilmeye çalışılmıştır. Anketler, katılımcıların hazırlanan soruları “*okuyup anlayabilir, dürüstçe cevaplayabilir*” temel varsayımlarına dayanmaktadır (Wolf, 1988). Bu varsayımla birlikte anket uygulamasının sınırlılıkları olarak ifade edilen katılımcıların güdülenmede yaşayabilecekleri sorunlarını, inanç ve kişisel bilgilerin ifşa olması konusundaki endişelerini (Büyüköztürk, 2005) gidermek için uygulama öncesinde araştırmanın amacı, başta kişisel bilgilerin gizliliği olmak üzere tüm etik ilkelere riayet edildiğine dair gerekli açıklamalar yapılmıştır. “Söyleyeceklerinizin tümü gizli kalacaktır”, “İsimleriniz araştırma raporunda yer almayacaktır” ve benzeri açıklamalar yapılmıştır. Ayrıca NEÜ Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı’nın 16.04.2021 tarih ve 239 nolu Etik Kurul Uygunluk/Onay Kararıyla çalışmanın yürütüldüğü ifade edilmiştir. Katılımcılara “Dünya Sorunları dediğimizde aklınıza neler gelmektedir? En önemli ve öncelikli gördüğünüz dünya sorunları nelerdir? Sorunların kaynakları hakkında neler düşünüyorsunuz? Sorunların hangi alanları kapsadığını düşünüyorsunuz? Sorunların çözümüne yönelik neler yapıldığını gözlemliyorsunuz? Sorunların çözümü için siz olsaydınız neler yapardınız?” ve benzeri sorular yöneltilmiş, araştırmanın amacına ulaşması için katılımcılardan cevaplarını detaylandırmaları ve örneklendirmeleri istenmiştir. Soruların sonuna “Bunların dışında eklemek istediğiniz bir şey varsa lütfen yazınız.” denilerek gözden kaçan noktaların katılımcılar tarafından ifade edilebilmesine olanak sağlanmıştır.

Verilerin analizinde; tanımlama yapmaya, ilişkili/benzer verileri bir araya getirerek temasal-kavramsal olarak yorumlamaya ve belirli bir sistematikte ortaya koymaya daha uygun (Altunışık vd., 2010: 322; Wolcott, 1994; Yıldırım ve Şimşek, 2008: 89) olduğu için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu analiz yöntemi, araştırmacılara grup verilerindeki olguları doğru bir şekilde ortaya koyma, çalışılan konuda ortaya çıkan ortak ifadeleri veya tüm veriyi kodlayarak belirli bir düzen içerisinde şahsi notlar alma, yorumlar yapma fırsatı tanımaktadır (Bell, 2010; Duffy, 2010). İçerik analizinin verilerin anlatmaya çalıştığıyla araştırmacının anladığı arasındaki farkı en aza indirdiği ve araştırma sonucunun daha isabetli olmasını sağladığı kabul edilmektedir (Karasar, 2012: 184).

Çalışma gerçekleştirilirken verilerin analizinde tüm tabloyu net bir şekilde görebilmek ve yanıtları tam olarak sınıflandırabilmek için Özey’den (2013) faydalanılarak günümüz dünya sorunları iki ana kategoriye ve her ana kategori de kendi içerisinde üç alt gruba ayrılmıştır (Tablo 1). Araştırma sonuçlarının güvenilirlik ve doğrulanabilirliğini artırmak için veriler konuya benzerlik arz eden çalışmalarla çeşitli açılardan karşılaştırılmış, ayrıca alan uzmanı iki akademisyenin görüşleri alınmıştır.

Tablo 1: Günümüz dünya sorunlarının sınıfsal dağılımı

A. DOĞAL SORUNLAR	B. BEŞERİ SORUNLAR
<p><u>Yerin yapısıyla ve iklim özellikleriyle ilgili sorunlar:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Depremler, tsunami, yanardağ patlamaları, heyelanlar, kaya düşmeleriyle ilgili sorunlar 2. Sıcaklıklarla ilgili sorunlar 3. Basınç ve rüzgârlarla ilgili sorunlar 4. Bulutluluk, nem ve yağışlarla ilgili sorunlar 5. Buzulların erimesiyle ilgili sorunlar 6. Hava kirlenmesiyle ilgili sorunlar 7. Ozon tabakasıyla ilgili sorunlar 8. Küresel ısınma ve iklim değişiklikleriyle ilgili sorunlar. 	<p><u>Nüfus ile ilgili sorunlar:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Açlık-susuzluk-kıtlık-fakirlik ve yetersiz beslenmeyle ilgili sorunlar 2. Zenginlik sendromu, oburluk, aşırı tüketim hastalığı ve israfla ilgili sorunlar 3. Nüfus artışlarıyla ilgili sorunlar 4. Çalışma hayatı ve işsizlikle ilgili sorunlar 5. Çocuklar, gençler, ihtiyarlar ve kadınlarla ilgili sorunlar 6. Eğitimle ilgili sorunlar 7. Dil-din-mezhep çatışmaları, ırkçılık, şiddet olayları, terör eylemleri, savaşlar, mülteciler, göçler, işkence ve soykırımlarla ilgili sorunlar 8. Sömürgecilik, insan ticareti, insan hakları ihlalleri ve adaletle ilgili sorunlar 9. Sağlıkla ve bağımlılıklarla ilgili sorunlar

<p><u>Hidrografiya özellikleriyle ilgili sorunlar:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Akarsularla ve akarsuların ortak kullanımıyla ilgili sorunlar 2. Sulak alanların yok olmasıyla ilgili sorunlar 3. Barajlar ve kanallarla ilgili sorunlar 4. Göllerle ilgili sorunlar 5. Denizler ve okyanuslarla ilgili sorunlar 6. Su kıtlığıyla ilgili sorunlar 	<p><u>Yerleşmeyle ilgili sorunlar:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kırsal yerleşim yerleriyle ilgili sorunlar 2. Şehir yerleşmeleriyle ilgili sorunlar 3. Gürültü ve hava kirliliğiyle ilgili sorunlar 4. Atıklarla ilgili sorunlar 5. İçme ve kullanma sularının kıtlığı ve kirlenmesiyle ilgili sorunlar 6. Bina ve işyeri yangınlarıyla ilgili sorunlar
<p><u>Toprak, bitki örtüsü ve zoocoğrafya özellikleriyle ilgili sorunlar:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Erozyonla ilgili sorunlar 2. Toprak kirlenmesiyle ilgili sorunlar 3. Bitki türlerin tahrip ve yok olmasıyla ilgili sorunlar 4. Ormanların tahrip edilmesi ve yok olmasıyla ilgili sorunlar 5. Doğal hayvanların neslinin tükenmesiyle ilgili sorunlar 6. Zararlı bitki ve hayvan türlerinin aşırı çoğalmasıyla ilgili sorunlar 	<p><u>Ekonomiyle ilgili sorunlar:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tarımla ilgili sorunlar 2. Hayvancılıkla ilgili sorunlar 3. Ormancılıkla ilgili sorunlar 4. Balıkçılıkla ilgili sorunlar 5. Madenler ve enerji kaynaklarıyla ilgili sorunlar 6. Sanayi faaliyetleriyle ilgili sorunlar 7. İletişim ve ulaşım ile ilgili sorunlar 8. Turizm ve ticaretle ilgili sorunlar

Bulgular

Bir araştırma, “çoğunlukla incelenen olay, olgu, kavram ya da kişiler hakkında elde edilen veriler ve bu verilerin nitelikli bir şekilde açıklanması, yorumlanması ve analiz edilmesi için” gerçekleştirilir ve bu noktada araştırmacıya önemli görevler düşmektedir (Karataş, 2015: 76). Araştırmacı görevlerini yerine getirebilmek için çeşitli bulgular elde etmeli, bunları anlamlandırmalı, veriler arasında ilişkileri, nedensellikleri ortaya koymalı ve ulaştığı sonuçlara dayalı birtakım açıklamalar yapmalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 238).

Katılımcıların yanıtları, çok değişkenli görüşlerini ve ayrıntılı anlatımlarını net bir şekilde görebilmek adına Tablo 1’de yer alan sınıflandırmaya göre işlenmiştir. Buna göre elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir:

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Günümüz Dünya Sorunları Algıları

Katılımcıların büyük çoğunluğu (53), günümüz dünya sorunlarını doğrudan örnek sorunları gündeme getirerek tanımlama yolunu tercih etmişlerdir. Katılımcılardan bir kısmı sadece insanların yaşamlarını olumsuz etkileyen olayları (15), az bir kısmı da (10) tüm dünyayı ve içerisindeki canlı-cansız bütün varlıkları olumsuz etkileyen olayları günümüz dünya sorunları şeklinde algıladıkları görülmüştür. Konuya ilişkin bulgular ve katılımcıların algı dağılımları Tablo 2’de verilmiştir:

Tablo 2: Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının günümüz dünya sorunlarına yönelik algıları

Algı	f
Doğrudan sorun örnek vererek tanımlayanlar	53
İnsan yaşamını olumsuz etkileyen olaylar üzerinden tanımlayanlar	15
Tüm varlıkları etkileyen olaylar üzerinden tanımlayanlar	10

Tablo 2’de görüldüğü gibi öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (53) yaşadıkları tecrübelerden hareketle dünya sorunlarını tanımladıkları anlaşılmaktadır:

“Şuan dünya gündeminde olan ve yaklaşık bir seneyi aşkın bir zamandır etkilendiğimiz salgın hastalık Covid 19 ve mutasyon hastalıkları...” (ÖA5).

“Güncel olarak Covid 19 sorunu...” (ÖA41).

“Covid 19 başta olmak üzere nüfus sorunları, küresel ısınma, bağımlılıklar, salgın hastalıklar gibi başlıklar...” (ÖA51).

Bu gruptaki katılımcıların arasında salgın hastalıklar, küresel ısınma, kadın sorunları, ırkçılık, afetler, terör, şiddet, savaşlar, göç ve mülteciler gibi günümüz dünya sorunlarından bir ya da birkaçını birlikte söyleyerek günümüz dünya sorunlarını tanımlayanlar olmuştur.

Öğretmen adaylarından bir kısmının (15) ilgili soruya verdikleri yanıtlardan hareketle günümüz dünya sorunlarını sadece insanların yaşamlarını olumsuz etkileyen olaylar şeklinde algıladıkları ortaya çıkmaktadır:

“Dünya sorunları denildiği vakit aklıma ilk olarak insan hayatını olumsuz etkileyen olaylar gelmektedir” (ÖA6).

“İnsanların dünyada karşılaştığı problem durumlarıdır” (ÖA28).

“İnsanlığın bir kısmı veya genelinin hayatında duraksamaya, varlığıyla sorun oluşturmaya neden olan olumsuzluklar gelmektedir” (ÖA25).

Alıntılardaki durum, bu gruptaki öğretmen adaylarının günümüz dünya sorunlarını, insanların yaşamlarının olumsuz etkilenmesi üzerinden algıladıklarını göstermektedir.

Öğretmen adaylarından az bir kısmı (10) ise canlı cansız tüm varlıkları etkileyen olumsuz olaylar üzerinden günümüz dünya sorunları tanımlaması yapmıştır:

“Dünyada meydana gelen ve tüm canlı cansız varlıkları tehlike altında tutan durumlardır” (ÖA2).

“Tüm dünyayı riske atan olaylardır” (ÖA12).

“Tüm dünyayı etkileyen olaylar” (ÖA42).

Bu grubun sorun algısının daha genel olduğu, yaşanan tüm olumsuzlukları günümüz dünya sorunları kapsamında değerlendirdikleri ifade edilebilir.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının En Öncelikli Gördükleri Dünya Sorunları

Anket formundaki en önemli ve öncelikli dünya sorunlarıyla ilgili kısımda katılımcıların verdikleri yanıtlarda “doğal” ve “beşerî” temelli Tablo 1’de yer alan hemen hemen bütün ana kategori ve alt gruplardaki günümüz dünya sorunları gündeme getirilmiştir. Yanıtlar arasında birden fazla sorunu öncelikli sorun olarak ifade edenlerin çokluğuna (64) karşın, az sayıda katılımcı (14) tek bir sorunu öncelikli sorun olarak görmüştür (Tablo 3):

Tablo 3: Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının en öncelikli dünya sorununa yanıt durumları

En öncelikli sorun	f
Birden çok sorunu önceleyenler	64
Tek bir sorunu önceleyenler	14

Tablo 3’te görüldüğü üzere katılımcıların büyük kısmı (64) birden çok sorunu en öncelikli dünya sorunu olarak görmektedirler. Tek bir sorunu en öncelikli dünya sorunu olarak görenler arasında doğal afetleri ifade eden 3 katılımcı (ÖA46,47,60) haricinde diğerlerinin tamamı (11) beşerî sorunları gündeme getirmişlerdir. Bunlardan 2’sinin kadına karşı şiddeti (ÖA41,50), 2’sinin salgın hastalıkları (ÖA37,54), diğerlerinin de ırkçılık, savaş, sömürgecilik, göçmen ve mülteci sorunlarını önceledikleri görülmüştür.

Birden çok sorunu en öncelikli sorun olarak ifade edenler arasında sadece beşerî sorunlardan oluşan bir öncelik sıralaması yapılmıştır. Örnek bazı alıntılar aşağıda verilmiştir:

“Kadın sorunları, işsizlik, çocuk sorunları, ırkçılık, hızlı nüfus artışı, çevre kirliliği, eğitim sorunları” (ÖA13).

“Adaletsizlik ve sömürgecilik” (ÖA35).

Ancak bu gruptaki öğretmen adaylarından bazıları en öncelikli sorunlar arasında beşerî sorunlar ağırlıklı olmakla birlikte iklim değişikliği ve küresel ısınma (ÖA3,12,24 vd.) başta olmak üzere doğal sorunları da birlikte saymışlardır. Bu duruma örnek olan bazı yanıtlar şu şekildedir:

“Açlık, kuraklık, çevre kirliliği, küresel ısınma ve küresel savaş” (ÖA48).

“Küresel ısınma, insan hakları ihlalleri, doğal afetler, pandemi” (ÖA65).

“Küresel ısınma, kıtlık, açlık, salgın hastalıklar” (ÖA75).

Katılımcıların yanıtları, ayrıca önce iki ana kategorideki dağılımları, akabinde ise alt gruplardaki dağılımlarıyla tablo hâline getirilmiş ve frekansları çıkarılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4 ve Tablo 5’te gösterilmiştir:

Tablo 4: Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının öncelikli gördükleri dünya sorunlarının ana kategorideki dağılımı

En öncelikli sorun	f
Beşerî sorunları önceleyenler	36
Hem doğal hem beşerî sorunları önceleyenler	31
Doğal sorunları önceleyenler	11

Tablo 4’te görüldüğü üzere katılımcıların yarıdan fazlası (36), en öncelikli gördükleri dünya sorunları konusunda ana kategorideki beşerî sorunları, yarıya yakın bir kısmı (31) hem doğal hem beşerî sorunları, geriye kalan kısmı (11) ise sadece doğal sorunları öncelemişlerdir.

Beşerî sorunlar içerisinde savaş, açlık, susuzluk, yetersiz beslenme, ırkçılık, sömürgecilik, şiddet, terör, kadın, çocuk ve güvenlik sorunlarıyla göçmen ve mültecilerin sorunları gibi beşerî sorunlar en öncelikli sorunlar olarak yoğunluktadır (ÖA1,15, 16,35,61,63,67,70,71 vd.).

Hem doğal hem beşerî sorunları öncelikli olarak birlikte sıralayanların yanıtları arasında ise Tablo 3’tekinе benzer bir durum ortaya çıkmıştır. Yanıtlar arasında doğal sorunlardan küresel ısınma ve iklim değişikliğiyle birlikte savaşlar, terörizm, insan hakları ihlalleri, adaletsizlik, eşitsizlik, sömürgecilik, açlık, susuzluk, yoksulluk, göçmen ve mültecilerin sorunları beraber sıralanmıştır (ÖA4,14,23,33,43,48,58 vd.).

Sadece doğal sorunları önceleyen katılımcılar da aynı şekilde küresel ısınma, kuraklık ve çevre kirliliği gibi sorunları birlikte sıralamışlardır (ÖA7,17,20,21,34,42,46,60,66 vd.):

Tablo 5: Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının öncelikli gördükleri dünya sorunlarının alt gruplardaki dağılımı

En öncelikli sorun	f
Beşerî sorunların alt grupları	36
Nüfus ile ilgili sorunlar	32
Yerleşmeyle ilgili sorunlar	3
Ekonomiyle ilgili sorunlar	1
Hem doğal hem beşerî sorunların alt grupları	31
Nüfus ile ilgili sorunlar	14
Yerin yapısıyla ve iklim özellikleriyle ilgili sorunlar	11

Yerleşmeyle ilgili sorunlar	3
Hidrografya özellikleriyle ilgili sorunlar	2
Toprak, bitki örtüsü ve zoocoğrafya özellikleriyle ilgili sorunlar	1
Ekonomiyle ilgili sorunlar	0
Doğal sorunların alt grupları	11
Yerin yapısıyla ve iklim özellikleriyle ilgili sorunlar	8
Hidrografya özellikleriyle ilgili sorunlar	2
Toprak, bitki örtüsü ve zoocoğrafya özellikleriyle ilgili sorunlar	1

Tablo 5’te görüldüğü üzere alt grup dünya sorunlarında öncelik durumu dağılımında yukarıdakilerden daha farklı bir durum ortaya çıkmıştır. Her ne kadar doğal ve beşerî sorunların öncelik durumu ortalaması birbirine yakın ise de kendi içerisinde alt gruplardaki dağılımda bariz farklar görülmektedir.

Beşerî sorunları önceleyen 36 öğretmen adayından 32’si nüfusla ilgili sorunları en öncelikli sorunlar olarak görmekte-dirler. ÖA5,10,19,30,45’in verdikleri yanıtlarda açlık, susuzluk, kıtlık, yoksulluk, yetersiz beslenme ve israfı; ÖA71’in verdiği yanıtta hızlı ve dengesiz nüfus artışı, ÖA6,15,18,25,29,70,76’nın dil-din-mezhep çatışmaları, ırkçılık, şiddet olayları, terörizm, savaşlar, mülteciler, göçler, işkence ve soykırımı; ÖA1,31,32,35,38,39,40,41,50,51,52,53,54,55,57,59,63,67,77 ve 78’in ise sömürgecilik, insan ticareti, insan hakları ihlalleri, adalet, sağlık, eğitim, çocuklar-gençler-ihtiyarlar ve kadınlarla ilgili sorunları öncelikli olarak görmekte-dir.

Öğretmen adaylarından yarıya yakın bir kısmı (31) hem doğal hem beşerî sorunların alt gruplarındaki sorunları öncelikli sorunlar olarak birlikte saymışlardır. Bunlardan kimisi doğal sorunların alt grubundaki sorunlarla birlikte yoğunluklu olarak beşerî sorunların alt grubundaki sorunlardan (14) nüfusla ilgili olanları zikretmişlerdir:

“Kuraklık, doğal afetler, savaşlar ve göçler” (ÖA8).

“Küresel ısınma, insan hakları ihlalleri, doğal afetler, pandemiler ve epidemiler” (ÖA65).

“Küresel ısınma, kıtlık, salgın hastalıklar” (ÖA75).

Yanıtları bu grup içerisinde değerlendirilen katılımcılardan diğer bir çoğunluk (11) ise beşerî sorunlarla birlikte doğal sorunlardan yerin yapısıyla ilgili olanları yoğun olarak işaret etmişlerdir:

“Küresel ısınma, susuzluk sorunları” (ÖA11).

“Küresel ısınma ve savaşlar” (ÖA14).

“Deprem, orman yangınları, susuzluk, hava kirliliği, iklim değişikliği” (ÖA62).

Geriye kalanlardan beşerî sorunlardan yerleşmeyle ilgili (3), doğal sorunlardan hidrografya özellikleriyle ilgili (2) ve yine doğal sorunlardan toprak, bitki örtüsü ve zoocoğrafya özellikleriyle ilgili sorunları (1) beşerî sorunlarla birlikte önceleyenler olmuştur.

Doğal sorunlar içerisinde küresel ısınma, iklim değişikliği başta olmak üzere yerin yapısından kaynaklı sorunlar öncelik sıralamasında ilk başta yer almaktadır. Öğretmen adayları küresel ısınma ve iklim değişikliğinin içerisinde bulunduğu “yerin yapısından kaynaklı” sorunları (ÖA2,7,20,34,46,47,66); akarsular, göller ve denizlerle ilgili sorunların bulunduğu alt gruptaki “hidrografya özelliklerinden kaynaklı” sorunlarla (ÖA21,42); erozyon, toprak kayması bitkiler ve ormanlarla ilgili sorunların bulunduğu “toprak, bitki örtüsü ve zoocoğrafya kaynaklı” sorunları (ÖA60) öncelikli sorun olarak belirtmişlerdir.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Bazı Sorunlara Daha Fazla Öncelik Verme Gerekçeleri

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının günümüz dünya sorunlarından hem insan yaşamına hem de dünyanın yaşanabilir bir yer olmasına olumsuz etkilerini ön planda tuttıkları görülmüştür. Verdikleri yanıtlarda; salgın hastalıkların, savaşların, terör ve benzerlerinin insanların hayatlarını kaybetmelerine

neden olduğundan, küresel ısınma ve iklim değişikliğinin ise dünya üzerinde yaşamı olumsuz etkilediği ve yaşamı gitgide imkânsız hâle getireceğinden bahsetmişlerdir:

“Kuraklık genel olarak su kaynaklarımızın azalması, bilinçsiz su kullanımından dolayı ortaya çıkan bir sorun. Bunun dışında savaşlar ve göçler de dünya sorunları için oldukça önemlidir. Özellikle günümüzde Suriye göçleri oldukça ön planda...” (ÖA8).

“Küresel ısınmayı öncelikli görmemin sebebi, doğal afetler, kuraklık gibi sorunlara da kaynaklık ediyor olması. Aynı zamanda yükselen deniz seviyesinden dolayı kıtaya yakın olan yerler de sular altında kalma tehlikesiyle tehdit altındadır... Savaşları önemli görmemin sebebi ise birçok insanın hayatını her yönden etkilemesidir...” (ÖA14).

“İklim değişikliği günümüzün en önemli sorunlarından birisidir bence çünkü iklim değişikliği ile birlikte yeryüzünde canlı-cansız bütün varlıklar olumsuz etkilenmektedir. Bir diğer önemli sorun ırkçılık da insanlar arasında ayrışmalara ve şiddete neden olmaktadır... Önemli sorunlarından biri de şiddet ve terörizmdir...” (ÖA23).

Katılımcıların öncelikli dünya sorunları tercihlerinde genel olarak birbirine yakın gerekçeleri gündeme getirdikleri tespit edilmiştir. Bununla birlikte öğretmen adaylarının günümüz dünya sorunlarıyla ilgili öncelik gerekçelerinde ortaya çıkan tablonun, günümüz dünya sorunları algılarında ortaya çıkan tablodan farklı olduğu görülmüştür. Günümüz dünya sorunları algıları yukarıda ifade edildiği üzere (Tablo 2) örnek sorunlar üzerinden tanımlama yapanlarla (53) insan yaşamını ve yaşam standartlarını olumsuz etkileyen sorunlar üzerinden tanımlama yapanlar (15) şeklinde yoğunlaşmıştır. Katılımcıların bir kısmı (10) da canlı-cansız tüm varlıkları olumsuz etkileyen sorunlar üzerinden tanımlama yapmıştır. Öncelik gerekçelerinde ortaya çıkan tabloda ise bu durumun tam aksine katılımcıların tamamı günümüz dünya sorunlarından hem insan yaşamını hem canlı-cansız tüm varlıkları olumsuz etkileyen sorunları, hem de dünyanın yaşanabilir bir yer olmasına olumsuz etkisi olan bütün sorunları önceledikleri görülmüştür.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sorunların Kaynakları ve Hayatın Hangi Alanlarını Daha Fazla Etkilediğiyle İlgili Düşünceleri

Katılımcıların hemen hemen tamamı (75) en önemli ve öncelikli gördükleri dünya sorununun kaynağının insan olduğunu söylemişlerdir. Çok az bir kısmı (3) doğa olaylarını sebep olarak ifade etmiş, yine de bununla birlikte insanın etkisinin büyük olduğunu vurgulamışlardır. Ortaya çıkan durum Tablo 6’da gösterilmiştir:

Tablo 6: Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sorunların kaynakları hakkındaki düşünceleri

Sorunların kaynakları	f
Sorunun kaynağı insandır	75
Sorunun kaynağı doğa olayları ve insandır	3

Tablo 6’da görüldüğü üzere katılımcılar doğal ve beşerî sorunların temel kaynağının insan olduğu görüşünde birleşmektedirler. Canlı-cansız tüm varlıkları etkileyen sorunların neredeyse tamamında insan ve insanın çeşitli faaliyetlerinin etkili olduğu görüşündedirler. İnsanın hırsının (ÖA24,33,36,50,59), adaletsizliğinin (ÖA40,41), aşırı tüketim ve israfının (ÖA11,25,60), açgözlülüğünün (AÖ4,75), bencilliğinin (ÖA17), sömürge anlayışının (ÖA6,8,10,30,32,35,39,45,58), umursamaz ve bilinçsiz davranışlarının (ÖA3,9,13,14,20,23,27), saygısızlık ve sevgisizliğinin (ÖA69,70), eğitim eksikliğinin (ÖA24,63,65,71,74,78), kanun ve kurallara uymayışının (ÖA54,76) ve benzeri sorunların kaynağı olduğunu ifade etmişlerdir.

Katılımcıların az bir kısmı (3) doğa olaylarını sebep olarak ifade etmiş ancak bununla birlikte sorunların kaynağı olarak yine de insanın etkisinin büyük olduğunu vurgulamışlardır:

“Sorunların kaynakları bana göre tamamen insanlar, doğal ve doğa olayları hariç tabii ki. Çünkü git gide toplum ve insani ahlakımızı kaybettiğimiz için sürekli bir yarış ve egosal döngü içerisindeyiz. Kendimize yetmeye başlamadan başkalarının yeterliliklerine saygı duymayı bilmiyoruz” (ÖA16).

“Suyun kirlenmesinde ne kadar doğal ve beşerî faktörlerden bahsedilse de su kirliliğine en büyük etmen beşer yani insandır” (ÖA21).

“Küresel iklim değişikliğinin nedenleri; nüfus artışı ve buna bağlı enerji tüketimi, toprak kullanımı, uluslararası ticaret ve ulaşım gibi diğer insan etkinliklerindeki artış ile sanayinin gelişmesidir. İklim değişikliğinin asıl nedeni küresel ısınmadır. Bunun sebebi ise atmosferdeki sera gazlarının artmasıdır” (ÖA66).

Katılımcıların yanıtlarından günümüz dünya sorunlarının kaynağı olarak insanı görmeyen yanında beşerî ve doğal sorunların hayatın her alanını etkilediğini düşündükleri de anlaşılmaktadır. Yaşanan sorunlar ister deprem, tsunami gibi doğal afetler olsun, ister insan hakları ihlalleri, terör, sömürgecilik gibi beşerî sorunlar olsun insan yaşamının siyasi, sosyal, ekonomik, kültür ve medeniyet alanlarının tamamında tahribata yol açtığını ifade etmişlerdir:

“Sağlık, sosyal, ekonomik aslında her alanda” (ÖA1).

“Eğitim, sağlık, sosyal, siyasi askeri” (ÖA4).

“Öncelikle bireysel olmak üzere, sosyal, kültürel, ekonomik ve eğitim alanlarında bu sorunlar büyük önem arz etmektedir” (ÖA13).

“İnsan sağlığı, sosyal, ekonomik, siyasi, eğitim, çalışma ve hayatla ilgili hususlar” (ÖA14)

“Sorunlar insan hayatının her alanına etki etmektedir. Örneğin kadın sorunları; eğitim, sağlık, toplumsal eşitlik, siyaset, ekonomik ve sosyal hayatta etkilidir...” (ÖA22).

“Tüm hayatı” (ÖA37).

“İnsan sağlığı, siyaset, çalışma, eğitim, hayat ve birçok konuda etkilenmektedir” (ÖA40).

“Bu sorunların hepsi birbirine ilişkili olup başta sağlık olmak üzere ekonomik, sosyal, çalışma, eğitim, gibi birçok alanı kapsamaktadır” (ÖA78).

Örnek yanıtlarda görüldüğü üzere katılımcılardan ister doğal sorunları ister beşerî sorunları önceleyenler olsun genelde hepsinin ortak görüşü; günümüz dünya sorunları sosyal, siyasal, ekonomi, çalışma ve eğitim hayatı gibi yaşamın tamamını etkilemektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Günümüz Dünya Sorunlarının Çözümü için Gerçekleştirilen Faaliyetler Hakkında Bilgileri ve Çözüm Önerileri

Katılımcılar yanıtlarında, günümüz dünya sorunlarının çözümüne yönelik ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren resmî ya da sivil kuruluşlar ve konuyla ilgili uluslararası düzeyde imzalanmış antlaşmalar hakkında genel ifadelerde bulunmuşlardır:

“Devletler gerek uluslararası olsun gerekse kendi iç kanunlarında dünya sorunları karşısında önlemler almaya çalışmaktadır. Ayrıca vakıflar, dernekler ve bazı kuruluşlar da sorunlara çözüm bulmak ve kamuoyu oluşturmak için çalışmalar yapmaktadır” (ÖA17).

“Uluslararası çalışmalar yapılmaktadır ama yine de bu sorunlar çözülememiştir” (ÖA58).

“Ülkeler ulusal olarak bazı tedbirler alıyor aile planlaması, ekonomik kalkınma planları, tasarruf, toplumu bilinçlendirme gibi” (ÖA61).

“Sivil toplum kuruluşları aktif rol oynuyor. Devlet bazı çalışmalar yapıyor. Her bakanlık kendi içinde çalışmalar yapıyor” (ÖA63).

“STK'ların çalışmaları mevcut” (ÖA75).

Az sayıda katılımcı (11) çeşitli kuruluşlardan ya da uluslararası antlaşmalardan bahsetmiştir. Örnek olarak ifade ettikleri kuruluş ve antlaşmalar; Birleşmiş Milletler (ÖA10,36,59), İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (ÖA57), Greenpeace (ÖA7), Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (ÖA65), Afad, Kızılay, İnsan Hak ve Hürriyetleri-İnsani Yardım Vakfı (ÖA25,62), Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (ÖA33), Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Beyannamesi (ÖA22) ve Ramsar Sözleşmesi'dir (ÖA20). Katılımcıların ilgili kuruluşların faaliyetlerinin ya da mevcut antlaşmaların nihai hedefe ulaşamadığını düşündükleri için yanıtlarında isimlerinden bahsetmekten kaçındıkları anlaşılmaktadır. Çünkü yanıtların büyük kısmında sorunların çözümü için gerçekleştirilen faaliyetlerin yetersiz olduğu düşüncesini vurgulamışlardır:

“Birleşmiş milletler örgütü bir kuruluş olarak yardımcı oluyor fakat yeterli değil” (ÖA4).

“Sorunların çözümü için hiçbir düzenleme yapılmadığını düşünüyorum...” (ÖA5).

“Sorunların çözümüne yönelik BM vb. kuruluşlar adımlar atmaktadır. Ancak bunlar çok yetersizdir” (ÖA10).

“Pek fazla çözüm odaklı bir şeyler göremiyorum” (ÖA16).

“Ülkeler anlaşmalar yaparak kendilerini masum göstermeye çalışsalar da kimsenin büyük bir çaba göstermediği aşikâr. Eğer çaba gösterilmiş olsaydı dünyamız bu halde olmazdı” (ÖA48).

“Hiçbir şey yapılmadığını düşünmüyorum” (ÖA53).

“Ne yazık ki bu konu hakkında bir çalışmanın olduğunu düşünmüyorum... olan da yetersiz” (ÖA56).

“Birçok kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşların taraflı davrandığını ve bazı ülkelerin sorunlarını göz ardı ettiğini düşünüyorum” (ÖA67).

Ortaya çıkan tabloda öğretmen adaylarının sorunların çözümü için ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren kuruluşların ve antlaşmaların yeterli olmadığı kanaatini taşıdıkları görülmektedir.

Katılımcıların çoğunluğu (28) sorunların çözümüne yönelik olarak bireylerin özellikle evrensel etik kurallara, insana ve doğaya sevgi ve saygısını artıracak okul dersleri, seminerler, toplantılar ve benzerleriyle bir eğitim sürecinden geçirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir (28). Bununla birlikte sorunların çözümleri için her bir soruna yönelik özel faaliyetlerin gerçekleştirilmesi (14), kitlelerin bilinç ve farkındalık düzeylerinin artırılması (13), kendilerinin de içinde buldukları yeni ve samimi örgütlü yapılanmaların kurulması (9), sosyal medya ve iletişim kanallarının etkin olarak kullanılması (7), mevcut kurum ve kuruluşlara destek olunması (7) şeklinde çözüm önerilerinde bulunmuşlardır. Ortaya çıkan durum Tablo 7'de gösterilmiştir:

Tablo 7: Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının günümüz dünya sorunlarına çözüm önerileri

Çözüm önerileri	f
Okul dersi, seminer, toplantı ve benzerleriyle bir eğitim süreci	28
Her bir soruna yönelik özel faaliyetler	14
Kitlelerin bilinç ve farkındalık düzeylerinin artırılması	13
Yeni ve samimi örgütlü yapılanmaların kurulması	9
Sosyal medya ve iletişim kanallarının etkin olarak kullanılması	7
Mevcut kurum ve kuruluşlara destek olunması	7

Katılımcıların çoğunluğu (28) günümüz dünya sorunlarının ancak bireylerin eğitimiyle çözülebileceğini söylemiş ve ilkokullar başta olmak üzere eğitim-öğretimin her düzeyinde, resmî programlar içerisinde özel derslerin verilmesini önermiştir:

“Yeni eğitim politikaları geliştirilmeli, yeni ders programları oluşturulmalı” (ÖA3).

“Okullarda bu sorunlar için en az bir saat dahi olsa zorunlu ders olmalı...” (ÖA8).

“Bilinçli eğitim verilmeli. Temel insani değer ve haklar konusunda insanlar arasında hiçbir farkın olmadığı, hakların ihlal edilmemesi gerektiği yönünde temel dersler oluşturulmalıdır” (ÖA25).

“Her ülkenin eğitim programına dünya sorunları dersinin konulması gerekmektedir” (ÖA27).

“Siyasi ve inançsal kullanımdan arı eğitim sistemi kurulmalıdır” (ÖA33).

“Bu konuların eğitimle ilgili için ilk olarak eğitim sistemi reforme edilmelidir” (ÖA76).

Sorunların çözümleri için eğitimi en önemli adım olarak gören bu gruptaki öğretmen adaylarından kimileri ise konuyla ilgili seminer, toplantı, konferans gibi etkinliklerle eğitim-öğretim yelpazesinin tüm topluma yaygın hâle gelmesini önermiştir:

“Bu alanlarda düzenli olarak geniş çaplı seminerler, toplantılar vs. gerçekleştirilerek insanları bilinçlendirilmeli” (ÖA14).

“Halka yönelik bilinçlendirici etkinlikler düzenlenebilir” (ÖA21).

“Sorunlarla ilgili çocukluk döneminden başlanarak eğitimler verilmeli” (ÖA23).

“Empati duygusunu geliştiren eğitimler, seminerler ve konferanslar verilmelidir” (ÖA57).

“İnsanları bilinçlendirmek için eğitimler hazırlanmalı, örgün eğitim görmeyen kesimlere eğitimler verilmeli” (ÖA68).

Katılımcılardan bazıları her bir sorunun çözümü için o sorunla ilgili özel bir faaliyetin yapılması gerektiğini söylemiş ve bu yönde çeşitli örnekler vermiştir:

“Kesilen her ağaç için yeni bir ağaç dikme zorunluluğu getirilmeli. Su kıtlığı için ise her eve/iş yerine belirli miktarda su hakkı tanınmalı” (ÖA12).

“Tüm tükettiğimiz şeylerin daha sürdürülebilir olması için çabalamalıyız. Örneğin doğaya zarar veren poşetler yerine bez çantaların kullanımı yaygınlaştırılmalı” (ÖA64).

“Daha az kömür, petrol ve doğalgaz kullanılmalı, enerji tasarrufu yapılmalı, deodorant kullanımı azaltılmalı, ulaşımda toplu taşıma araçları ve bisiklet kullanılmalı. Yenilenebilir enerji kaynakları kullanılmalı. Ağaçlandırma yaparak iklim değişikliği önlenir ve insan kaynaklı karbondioksit artışı etkileri azaltılabilir” (ÖA66).

Sorunların çözümleri için bireylerin ve toplumların bilinç ve farkındalık düzeylerinin artırılmasına yönelik tedbirlerin alınması, çeşitli faaliyetlerin yapılması gerektiğini düşünen öğretmen adayları da olmuştur:

“Birçok şey yapılabilir, örneğin; öncelikle bireyler bilinçlendirilmeli” (ÖA10).

“Sorunların çözümü için ilk olarak toplumu bilinçlendirme çalışmaları başlatılmalı” (ÖA13).

“Bilinçli bir vatandaş olmalı ve çocuklarımız bilinçli bir şekilde yetiştirmeli” (ÖA40).

“Sorunlarının oluşum nedenleri ve olumsuz sonuçları konusunda daha çok bilgilendirme yapılabilir ve insanlar daha çok bilinçlendirilebilir” (ÖA55).

“İlgili mevzuatlarda planlamaların en üst düzeyde oluşması ve insanlara ulaşması için farkındalıklar oluştururdum” (ÖA74).

Bazı katılımcılar ise sorunların çözümüne yönelik mevcut faaliyetleri yetersiz, çeşitli kuruluşları ve uluslararası antlaşmaları işlevsiz gördüklerinden olmalı kendilerinin de içinde buldukları yeni ve samimi örgütlü yapılanmaların kurulmasını önermiştir:

“Sorunların çözümü için mücadele edecek kuruluşlar kurardım. Bu kuruluş ırk, din, dil, cinsiyet, meslek vb. seçmeksizin bütün insanlığa dünya sorunlarında bir aydın kapı olmalı. Bu kuruluşlar için gerçekten çalışacak gönüllü kişiler seçerdim” (ÖA4).

“Ülkelerin siyasi ve ekonomik bağımsızlıklarını sağlamak adına, tüm dünya ülkelerinin katılımıyla oluşturulacak yeni ortak bir fon düzeneği kurardım” (ÖA26).

“Sorunlarla mücadele için uluslararası bağımsız yeni bir örgüt kurarım, her ülkeden ayırt etmeksizin temsilcilere yer veririm ve sorunlar için çözüm yollarını tüm ülkelerce tartışarak faaliyet planı oluşturup bunu uygulamaya geçiririm” (ÖA61).

Katılımcılardan bir kısmı sorunlar ve çözümlerine yönelik olarak sosyal medya ve iletişim kanallarının etkin bir şekilde kullanılması, diğer bir kısmı ise mevcut kurum ve kuruluşlara, uygulanmakta olan çeşitli faaliyetlere destek olunması gerektiğini ifade etmiştir:

“Kamuoyu oluşturabilmek için medyada ve sosyal medyada farkındalık yaratmaya çalışılmalı” (ÖA2).

“Neredeyse her gün vakit geçirdiğimiz sosyal medya bu sorunlar hakkında kamuoyu oluşturarak insanların dikkatini çekebilir ve çözüm yolları üretilebilir” (ÖA17).

“Çeşitli sosyal çalışmalar yapılabilir. Örneğin dikkat çekici afiş ve broşürler hazırlanabilir. Kamu spotları hazırlanabilir” (ÖA62).

“Sorunlarla ilgili önlemlerin alınması için televizyonlarda bir gün belirlenerek programlar yapılabilir” (ÖA78).

“Şu an uygulanan tedbirleri zorunlu hâle getirirdim” (ÖA54).

“Mevcut oluşumlar yakından takip edilmeli, yaptıkları etkinlikler topluma tanıtılmalı” (ÖA77).

Değerlendirme ve Tartışma

Günümüz Dünya Sorunları dersini alan Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sorunlara yönelik algılarını, önceliklerini, öncelik gerekçelerini, sorunların kaynakları hakkında düşüncelerini ve sorunların çözümüne yönelik önerilerini tespit etmek için gerçekleştirilen bu araştırmada beş anket sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlarla bazı değerlendirme yapma imkânına ulaşılmıştır.

Birinci soru kapsamında öğretmen adaylarının günümüz dünya sorunları algıları incelenmiştir. Katılımcıların verdikleri yanıtlardan hemen hemen tamamının günümüz dünya sorunlarıyla ilgilendikleri, bilinç ve farkındalık düzeylerinin oldukça üst seviyede olduğu görülmüştür. Bu sonuç, Mercan ve Sarı (2019), Şeyihoğlu vd. (2018), Özmen (2015) ve Uymaz’ın (2021) araştırmaları neticesinde ulaştıkları üst düzey bilinç seviyesine, farkındalık noktasında da Öcal (2013), Karadağ ve Acar (2020) ve Kaya’nın (2014) ortaya koydukları yüksek farkındalık düzeyine benzerlik arz etmektedir. Ayrıca Çelikkıran (1997), Oğuz vd. (2011) ve Karatekin vd.’nin (2014) araştırmalarında ulaştıkları *öğretmenlerin çevre sorunlarına yönelik yeterince duyarlı olmadıkları* şeklindeki sonuca tezat olmakla birlikte *öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik üst düzey farkındalık sahibi olduklarını* gösteren çalışmalarla paralellik arz etmektedir (Çavdar, 2006; Kahyaoğlu ve Özgen, 2012; Maskan vd., 2006; Yazıcı, 2013). Katılımcılar, sorunlarının etkisini doğrudan hissettikleriyle, çevreleri veya dünyanın değişik yerlerinde ortaya çıkan etkileri üzerinden değerlendikleri arasında anlamlı bir fark görülmüştür. Yazıcı’nın (2013) günümüz dünya sorunlarına karşı ortaöğretim öğrencilerinin tutumlarını tespit etmek üzere gerçekleştirdiği araştırmasında ulaştığı *“öğrencilerin yakın çevrelerindeki güncel sorunlara karşı daha fazla duyarlı oldukları”* sonucuyla uyumludur. Dolayısıyla farklı düzeylerdeki tüm bireylerin, tesiri altında kaldıkları güncel sorunları öncelikli olarak söyleyebilir. Araştırmamızda öğretmen adaylarının günümüz dünya sorunlarıyla ilgili yoğunlukla Covid19 salgını üzerinden tanımlama gerçekleştirmeleri bunun güzel bir örneğini oluşturmaktadır. Bunun dışında katılımcılar, daha çok salgın hastalıklar, küresel ısınma, kadın sorunları, ırkçılık, doğal afetler, terör, şiddet, savaşlar, göç ve mülteciler ve benzeri sorunlardan bir ya da birkaçını birlikte sıralamışlardır.

Araştırmanın ikinci sorusu kapsamında Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının en öncelikli gördükleri sorunlar incelenmiştir. Katılımcılar yanıtlarında günümüz dünya sorunlarından beşerî kaynaklı sorunlar başta olmak üzere hemen hemen sorunların tamamını gündeme getirmişlerdir. Ancak büyük kısmı birden çok sorunu aynı anda en öncelikli dünya sorunu olarak ifade etmişlerdir. Tek bir sorunu önceleyenler arasında doğal afetleri ifade eden üç katılımcı haricinde diğerlerinin tamamı beşerî sorunları gündeme

getirmişlerdir. Bunlardan ikisinin kadına karşı şiddeti, ikisinin salgın hastalıkları, diğerlerinin de ırkçılık, savaş, sömürgecilik, göçmen ve mülteci sorunlarını öncelikledikleri görülmüştür. Birden çok sorunu en öncelikli sorun olarak ifade edenler arasında sadece beşerî sorunlardan oluşan bir öncelik sıralaması yapıldığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda öğretmen adaylarının insan kaynaklı ve yine insana zarar veren eylemlere karşı daha duyarlı oldukları ifade edilebilir. Bu sonuç, yoğunluklu olarak doğal ve çevresel sorunları öncelleyenlerin tespit edildiği araştırmalarla farklılık arz etmektedir (Aslan ve İmamoğlu, 2009; Cogan vd., 1988; Maskan vd., 2006). Ayrıca doğal sorunlar içerisinde en çok küresel ısınma ve iklim değişikliği sorunundan bahsedilmesinde bunların yol açtığı sorunların diğerlerine oranla daha etkili olmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Bu durum, başka çalışmalarda da ortaya çıkan bir sonuçtur (Altıparmak, 2012; Ateş ve Saraçoğlu, 2013; Elçin, Karakaş ve Sarıkaya, 2016; Şeyihoğlu vd., 2018; Yılmaz vd., 2002; Yücel ve Morgil, 1998). Çünkü küresel ısınma ve iklim değişikliğinin ortaya çıkardığı sorunlar diğer birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle öğretmen adaylarının öncelik tercihinde oldukça bilinçli hareket ettikleri, sorunları ve etkilerini derinden tespit ettikleri ifade edilebilir. Öğretmen adaylarının beşerî sorunlarla ilgili alt grup sorunların tercihlerinde bizzat insandan kaynaklı ve yine doğrudan insan yaşamını olumsuz etkileyen sorunları yoğunluklu olarak en öncelikli sorunlar olarak görmelerinde insan sevgisi anlayışlarının ve temel insan haklarına verdikleri değerlerin etkili olduğu düşünülebilir. Diğer bir söyleyişle maddi kayıpları ortaya çıkaran sorunlara karşın, insanın manevi yönlerine tesir eden sorunları öncelikledikleri, temel hakları ihlal eden insan kaynaklı sorunları en öncelikli sorunlar olarak gördükleri söylenebilir.

Araştırmanın üçüncü sorusunda öncelikli dünya sorunları tercihlerinin gerekçeleri incelenmiştir. Katılımcılar genel olarak birbirine yakın gerekçeleri gündeme getirmişlerdir. Bununla birlikte öğretmen adaylarının öncelik gerekçelerinde ortaya çıkan tablonun, günümüz dünya sorunları algılarında ortaya çıkan tablodan farklı olduğu görülmüştür. Öğretmen adaylarının algıları örnek sorunlar üzerinden tanımlama yapanlarla, insan yaşamını ve yaşam standartlarını olumsuz etkileyen sorunlar üzerinden tanımlama yapanlar şeklinde yoğunlaşmıştır. Katılımcıların az bir kısmı da canlı-cansız tüm varlıkları olumsuz etkileyen sorunlar üzerinden tanımlama yapmıştır. Öncelik gerekçelerinde ise bu durumun tam aksine katılımcıların tamamı günümüz dünya sorunlarından hem insan yaşamını hem canlı-cansız tüm varlıkları olumsuz etkileyen sorunları hem de dünyanın yaşanabilir bir yer olmasına olumsuz etkisi olan tüm sorunları ön planda tuttukları görülmüştür. Dolayısıyla yaşamın doğal akışını etkileyen olayların tamamını sorunların gerekçeleri olarak gördükleri ifade edilebilir. Bu durum, ilk sorunun cevabında ulaşılan Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının üst düzey algı, bilinç ve farkındalık durumlarına uygun bir sonuçtur. Yine bu sonucun Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının diğer birçok öğretmenlik alanına oranla daha duyarlı olduğu neticesine ulaşan çalışmalarla (Çabuk ve Karacaoğlu, 2003; Kahyaoğlu ve Özgen, 2012; Karatekin ve vd., 2014; Yıldırım vd., 2012), günümüz dünya sorunları tanımlamasında çevre sorunlarıyla ilgili gerekçelerin yoğun olarak işaret edildiği araştırmalara (Altıparmak, 2012; Çelen vd., 2002; Oğuz vd., 2011) uyumlu olduğu görülmektedir. Çeşitli öğretmenlik alanları üzerinde yapılmış ve farklı branşlar arasında anlamlı bir farkın olmadığı sonucuna ulaşmış bazı araştırma sonuçlarıyla ise çelişmektedir (Köse, 2019; Özdemir ve Yapıcı, 2010; Yenice ve Alpak Tunç, 2018).

Araştırmanın dördüncü sorusunda sorunların kaynakları ve hayatın hangi alanlarının daha fazla etkilediği hususundaki görüşler değerlendirilmiştir. Bu konuda çok net bir tablo ortaya çıkmıştır. Öğretmen adaylarının neredeyse tamamı en öncelikli gördükleri dünya sorununun kaynağının insan olduğunu söylemiştir. Çok az bir kısmı doğa olaylarını sebep olarak ifade etmiş, bununla birlikte insanın etkisinin büyük olduğunu da eklemiştir. Katılımcılar hem doğal hem beşerî sorunların temel kaynağının insan olduğu görüşünde birleşmektedirler. Uymaz'ın (2021) çalışmasında da aynı sonuç ortaya çıkmıştır. Katılımcılar, canlı-cansız tüm varlıkları etkileyen sorunların neredeyse tamamında insan ve insanın çeşitli faaliyetlerinin etkili olduğu görüşündedirler. İnsanın hırslarının, adaletsizliğinin, aşırı tüketim ve israfının, açgözlülüğünün, bencilliğinin, sömürge anlayışının, umursamaz ve bilinçsiz davranışlarının, saygısızlık ve sevgisizliğinin, eğitim eksikliğinin, kanun ve kurallara uymayışının sorunların kaynağı olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların yanıtlarından günümüz dünya sorunlarının hayatın her alanını etkilediğini düşündükleri de anlaşılmaktadır. Yaşanan sorunlar ister deprem, tsunami gibi doğal afetler olsun, ister insan hakları ihlalleri, terör, sömürgecilik gibi beşerî sorunlar olsun insan yaşamının siyasi, sosyal, ekonomik,

kültür ve medeniyet alanlarının tamamında tahribata yol açtığını ifade ettikleri görülmüştür. Bu durum Uymaz'ın (2021) araştırmasında ulaştığı sunuca benzemektedir.

Araştırmanın beşinci sorusunda öğretmen adaylarının sorunların çözümleri için gerçekleştirilen faaliyetlerden haberdar olma durumları ve sorunların çözümlerine yönelik önerileri incelenmiştir. Katılımcılar yanıtlarında, günümüz dünya sorunlarının çözümüne yönelik ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren resmî ya da sivil kuruluşlar ve uluslararası antlaşmalar hakkında genel ifadelerde bulunmuşlardır. Yanıtlarda az sayıda katılımcı çeşitli kuruluşlardan ya da uluslararası antlaşmalardan bahsetmiştir. Örnek olarak ifade ettikleri kuruluşlar BM, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Greenpeace, IPCC, Afad, Kızılay, İHH, Tema, Kızılay, Cedaw ve Ramsar Sözleşmesidir. Katılımcıların ilgili kuruluşların faaliyetlerinin ya da mevcut antlaşmaların nihai hedefe ulaşamadığını düşündükleri için yanıtlarında isimlerinden bahsetmekten kaçındıkları anlaşılmaktadır. Çünkü yanıtların büyük kısmında sorunların çözümü için gerçekleştirilen faaliyetlerin yetersiz olduğu düşüncesi vurgulanmaktadır. Oysa herkesi ilgilendiren konularda insan haklarına dayalı olarak topluma katkıda bulunan kuruluşlar şeklinde tanımlanan (Özkaral ve Akdoğan, 2022) sivil toplum kuruluşlarına daha çok güven duymaları beklenirdi. Oysa yanıtlarında özellikle uluslararası düzeydeki kuruluşlarla antlaşmaların samimiyetten uzak ve göstermelik olduğuna inandıkları görülmektedir. Bazı araştırmalarda (Karatekin vd., 2014; Erol, 2005; Şeyihoğlu vd., 2018) sorunların çözümüne yönelik faaliyet gösteren kuruluşlara az sayıda öğretmen adayının katıldığını gösteren sonuçlar çıkmasında bu hususun da etkili olduğu düşünülebilir. Katılımcıların çoğunluğu sorunların çözümüne yönelik olarak bireylerin evrensel etik kurallara, insana ve doğaya sevgi ve saygısını artıracak okul dersleri, seminerler, toplantılar ve benzerleriyle bir eğitim sürecinden geçirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu durum sorunlara yönelik bilinç kazanılmasında eğitim ve eğitimcilerin önemini vurgulayan sonuçlara ulaşan araştırmalarla benzerlik arz etmektedir (Aydın, 2010; Cogan vd., 1988; Dalelo, 2009; Esa, 2010). Bununla birlikte katılımcılar, sorunlar ve sorunların çözümleri için her bir soruna yönelik özel faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, kitlelerin bilinç ve farkındalık düzeylerinin artırılması, yeni ve samimi örgütlü yapılanmaların kurulması, sosyal medya ve iletişim kanallarının etkin olarak kullanılması, mevcut kuruluşlara destek olunması şeklinde çözüm önerilerinde buldukları da görülmüştür. Uymaz'ın (2021) ulaştığı sonuçlara benzer şekilde öğretmen adaylarının çoğunluğunun sorunların ancak bireylerin eğitimiyle çözülebileceğini düşündükleri anlaşılmaktadır. İlkokuldan başlayarak öğretimin her düzeyinde özel derslerin açılması, seminer, toplantı, konferans gibi etkinliklerle eğitim yelpazesinin genişletilmesi, bireylerin ve toplumların bilinç ve farkındalık düzeylerinin artırılmasına yönelik tedbirlerin alınması gibi çözüm önerileri sunmuşlardır. Bu durum, Arslan ve Kızıldağ'ın (2018) araştırmaları neticesinde ulaştıkları özel derslerin, seminer, toplantı, konferans gibi etkinliklerin duyarlılık düzeyine anlamlı bir katkıda bulunmadığı şeklindeki sonuçlara tezat teşkil ederken Arslan ve İmamoğlu (2009), Aydın (2010), Çelikkıran (1997), Kılıçaslan (2010), Sever (2013) ve Yılmaz vd. (2002) ile Karadağ ve Acar'ın (2020) araştırmalarında ortaya çıkan bu tür etkinliklerin duyarlılık düzeyine anlamlı bir katkı sağladığı şeklindeki sonuçla uyumludur. Farklı olan durum ise araştırmaya katılan öğretmen adaylarının sorunların çözümüne yönelik mevcut faaliyetleri yetersiz, uluslararası kuruluşlarla antlaşmaları işlevsiz gördüklerinden olmalı kendilerinin de içinde buldukları yeni ve samimi örgütlü yapılanmaların kurulmasını önermeleridir. Bu, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının günümüz dünya sorunlarına daha samimi ve çözüm odaklı bir yaklaşım içerisinde bulduklarını göstermektedir. Katılımcıların sorunların çözümüne yönelik yeni oluşumlar kurma ve daha faal olma düşünceleri Şeyihoğlu vd.'nin (2018) araştırması neticesinde ulaştığı *öğretmen adaylarının hayatlarının geri kalan kısmında sorunların çözümüne yönelik faaliyetlere yoğun olarak katılma isteğiyle* uyum arz etmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma neticesinde özetle; Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının günümüz dünya sorunlarına yönelik üst düzey bir algı, bilinç ve farkındalığa sahip oldukları görülmüştür. Katılımcıların yanıtlarında, büyük çoğunluğunun günümüz dünya sorunlarını doğrudan örnek sorunlarla tanımlama yolunu tercih ettikleri, bir kısmının sadece insan yaşamını olumsuz etkileyen olayları, az bir kısmının da tüm dünyayı ve içerisindeki canlı-cansız bütün varlıkları olumsuz etkileyen olayları günümüz dünya sorunları şeklinde algıladıkları görülmüştür. Bu algılarının oluşumunda, sorunlarının etkisini doğrudan hissettikleriyle,

çevreleri veya dünyanın değişik yerlerinde ortaya çıkan etkileri üzerinden değerlendikleri arasında ciddi bir fark olduğu söylenebilir. Ayrıca günümüz dünyasını ilgilendiren doğa veya insan kaynaklı tüm sorunları öncelikledikleri, ancak en çok beşerî kaynaklı sorunlara önem verdikleri, sorunların temel kaynağı olarak daha çok insanı ve insanın faaliyetlerini gördükleri, dünya yaşamını olumsuz etkileyen olayların tamamını sorunların gerekçeleri olarak düşündükleri, sorunların çözümüne yönelik mevcut faaliyetleri bildikleri, ancak bunların yetersiz olduğuna inandıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların insan yaşamını olumsuz etkileyen olayları sorun olarak kabul etmekle birlikte daha genel olarak canlı-cansız tüm varlıkları etkileyen olumsuz olayları günümüz dünya sorunları kapsamında değerlendirdikleri görülmüştür. Yine en öncelikli sorunun tespitine yönelik verdikleri yanıtlarda çoğunlukla birden fazla sorunu öncelikledikleri görülmüştür. Dolayısıyla Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sorunlara karşı oldukça duyarlı bir yaklaşım içerisinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma neticesinde katılımcıların diğer bazı araştırmalarda ortaya çıkan sonuçlarla uyumlu olarak günümüz dünya sorunları hakkında daha çok sosyal medyadan faydalandıkları, Günümüz Dünya Sorunları dersinin Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının bilinç ve farkındalık düzeylerine olumlu katkı sağladığı, bu sayede sorunların çözümlerine yönelik çeşitli önerilerde bulunma, yeni örgütsel yapılanma kurma, sorunların çözümü için gerçekleştirilen faaliyetlere gönüllü olarak katılma gibi isteklerini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonuçlarından hareketle konuyla ilgili şu hususların önerilebileceği kanaatine ulaşılmıştır:

- Günümüz dünya sorunlarına karşı Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının algı, bilinç ve farkındalık düzeyine ulaşmaları için diğer öğretmenlik alanları başta olmak üzere yükseköğretim kurumundaki tüm programlara Günümüz Dünya Sorunları dersinin ya da muadil derslerin konulması.
- İlkokul düzeyinden başlayarak tüm düzeylerdeki örgün programlara benzer bir dersin ilave edilmesi.
- Topluma yönelik olarak yazılı, görsel ve sosyal medyada, halkın katılım sağlayabileceği mekânlarda seminer, toplantı, konferans ve benzeri etkinliklerle günümüz dünya sorunlarına yönelik algı, bilinç ve farkındalık oluşturulması.
- Konuyla ilgili daha başka alanlarda nitel araştırmaların yanı sıra karma yöntemlerle çeşitli çalışmaların yapılması.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar, makale kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmadığını ifade etmiştir.

Etik Beyanı

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Bu makale konusunu oluşturan çalışma, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 16/04/2021 tarihli 4. toplantısında alınan 2021/239 karar sayılı Etik Kurul İzni ile yürütülmüştür.

Kaynakça

- Akdağ, S. & Yıldız, E. (2020). İşbirliğine dayalı öğrenme amaçlı yazma aktivitelerinin sosyal bilgiler öğretmen adaylarının günümüz dünya sorunlarına yönelik akademik başarılarına ve tutumlarına etkisi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 119-133. DOI: <https://doi.org/10.33418/ataunikkefd.809412>
- Alım, M. (2016). Afetlerden Kaynaklanan Sorunlar. Fatih Aydın (Ed.), *Günümüz Dünya Sorunları İçinde* (ss. 114-169), Pegem Yayınları, Ankara.

- Altıparmak, S. (2012). Üniversite öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları. *Uluslararası Hakemli Akademik Sağlık ve Tıp Bilimleri Dergisi*, 2(2), 95-107.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Spss Uygulamalı*. (6. Baskı). Sakarya, Sakarya Yayıncılık.
- Aslan, E. ve İmamoğlu, S. (2009). Fen ve teknoloji ile sınıf öğretmenlerinin çevre sorunlarına yönelik tutum ve görüşlerinin belirlenmesi: Burdur ili örneği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 57-80.
- Ateş, H. & Saraçoğlu, M. (2013). Fen bilgisi öğretmen adaylarının gözünden nükleer enerji. *Journal of Kirsehir Education Faculty*, 14(3), 175-193.
- Avcı, G. & Gümüş, N. (2017). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Günümüz Dünya Sorunlarına Yönelik Tutumlarının İncelenmesi*. Current Debates in Education, 5. London/İstanbul, Ijocpe Publication. 485-506.
- Aydın, F. (2010). Coğrafya öğretmen adaylarının çevre sorunları ve çevre eğitimi hakkındaki görüşleri (Gazi Üniversitesi örneği). *International Online Journal of Educational Sciences*, 2(3), 818-839.
- Aydın, F. (Ed). (2016). *Günümüz Dünya Sorunları*. Ankara, Pegem Akademi.
- Baker, C., Wuest, J. & Stern, P.N. (1992). Method slurring: the grounded theory/ phenomenology example. *Journal of Advanced Nursing*, 17, 1355-1360. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.1992.tb01859.x>
- Barr, R., Barth, J. L. & Shermis, S.S. (2013). *Sosyal Bilgilerin Doğası*. (C. Dönmez, Çev.). Ankara, Pegem Akademi.
- Baykal, H. & Baykal, T. (2008). Küreselleşen dünyada çevre sorunları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 1-18.
- Büyüköztürk, Ş. (2005). Anket geliştirme. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (2) , 133-151.
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. & Kılıç, E. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara, Pegem Akademi.
- Cogan, J., Torney-Purta, J. & Anderson, D. (1988). Knowledge and attitudes toward global issues: students in Japan and the United States. *Comparative Education Review*, 32(3), 282-297. DOI: https://www.jstor.org/stable/1188124#metadata_info_tab_contents.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design choosing among five approaches*. Thousand Oaks, CA, Sage Publications.
- Çabuk, B. ve Karacaoğlu, Ö. C. (2003). Üniversite öğrencilerinin çevre duyarlılıklarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36(1-2), 189-198.
- Çamurcu, H. (2005). Dünya nüfus artışı ve getirdiği sorunlar. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(13), 87-105.
- Çavdar, S. S. (2006). *Increasing EFL teachers' awareness on global issues in elt classroom*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Çelen, Ü., Yıldız, A., Atak, N., Tabak, R. H. & Arısoy, M. (2002). Ankara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Çevre Duyarlılığı ve İlişkili Faktörler. 8. *Ulusal Halk Sağlığı Kongresi*: 23-28 Eylül 2002: *Bildiriler* içinde (ss. 421-425), Diyarbakır.
- Çelikkıran, A. (1997). *Çevre sorunları ve eğitim*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Dalelo, A. (2009). Efforts to empower teachers to ethiopia to address local environmental problems: achievements and limitations. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 18(3), 221-226. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1080/10382040903054065>.
- Dere, İ. & Aktaşlı, İ. (2022). Ortaokul öğrencilerinin iklimle ilgili kavramlara ilişkin bilişsel yapıları. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 182-198. DOI: <https://dergipark.org.tr/pub/akef/issue/72486/1178996>.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Elçin, A., Karakaş, H., & Sarıkaya, R. (2016). Sınıf öğretmeni adaylarının nükleer enerji kavramına yönelik düşünceleri: Bağımsız kelime ilişkilendirme örneği. *Cumhuriyet Science Journal*, 37, 42-54.

- Erdoğan, M. (2016). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre duyarlılıklarının değerlendirilmesi: Fethiye örneği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Erol, G. H. (2005). *Sınıf öğretmenliği ikinci sınıf öğrencilerinin çevre ve çevre sorunlarına yönelik tutumları*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Esa, N. (2010). Environmental knowledge, attitude and practise of student teachers. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 19(1), 39-50.
- Gül, F. (2013). İnsan-doğa ilişkisi bağlamında çevre sorunları ve felsefe. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 17-21.
- Gül, S., Aydoğmuş, M., Çobanoğlu, İ. H. & Türk, H. (2018). Üniversite öğrencilerinin çevre bilinçlerinin incelenmesi: Ondokuz Mayıs Üniversitesi örneği. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(3), 13-28.
- İlhan, M. (2016). Açık uçlu sorularla yapılan ölçmelerde klasik test kuramı ve çok yüzeyli rasch modeline göre hesaplanan yetenek kestirimlerinin karşılaştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 346-368.
- Jasper, M. A. (1994). Issues in phenomenology for researchers of nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 19, 309- 314. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.1994.tb01085.x>.
- Kahyaoğlu M. ve Kaya, M. F. (2012). Öğretmen adaylarının çevre kirliliğine ve çevreyle ilgili sivil toplum örgütlerine yönelik görüşleri. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 91-107.
- Kahyaoğlu, M. ve Özgen, N. (2012). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kurumsal Eğitim Bilim Dergisi*, 5(2), 171-185.
- Karadağ, Y. ve Acar, F. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik farkındalıklarının incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 4(1), 62-78.
- Karakuş, U., Palaz, T., Kılcan, B. ve Çepni, O. (2012). Sosyal bilgiler müfredatında yer alan 'çevre sorunları' konularının öğretiminde karikatür kullanımının öğrencilerin akademik başarısına etkisi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32 (2), 363-376.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (24. baskı). Ankara, Nobel Yayınevi.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri, *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Karatekin, K. Kuş, Z. & Merey, Z. (2014). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre sorunlarının çözümünde sosyal katılımları. *İlköğretim Online*, 13(2), 345-361.
- Kaya, M. F. (2014). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre sorunlarına ilişkin algıları: metafor analizi örneği. *Turkish Studies*, 9(2), 917-931.
- Kayalı, H. (2010). Sosyal bilgiler, Türkçe ve sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 21, 258-268.
- Kılıçaslan, M. (2010). Ortaöğretim öğrencilerinin küresel iklim değişikliğinin su kaynaklarına etkisine ilişkin görüşleri. *Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi*, 3(1), 25-29.
- Kılıçoğlu, G., Karakuş, U. & Öztürk, T. (2012). Günümüz dünya sorunlarına yönelik tutum ölçeği geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Turkish Studies*, 7(4), 2209-2224.
- Kırcaali-İftar, G. (1999). Bilim ve Araştırma. A. A. Bir, (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* içinde (ss. 1-10). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Kıroğlu, K. (Ed.) (2006). *Yeni İlköğretim Programları*. Ankara, Pegem Yayınları.
- Koç, H. & Dumlu, G. (2020). Bireylerin bazı değişkenler açısından günümüz dünya sorunlarına ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik bir inceleme. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 102-107.
- Korkmaz E. (2022). *Türkiye'de çevre sorunları ve çözüm yolları: Kütahya örneği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Köse, N. (2019). *Beden eğitimi ve spor öğretmeni adaylarının çevre sorunlarına ilişkin farkındalık ve tutum düzeylerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi, Niğde.
- Lindlof, T. R. (1991). The qualitative study of media audiences. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 35(1), 23-42. DOI: <https://doi.org/10.1080/08838159109364100>.

- Maskan, A.K., Efe, R., Gönen, S. & Baran, M. (2006). Farklı branşlardaki öğretmen adaylarının çevre sorunlarının nedenleri, eğitimi ve çözümlerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi üzerine bir araştırma. *Çanakkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(3), 1-12.
- MEB. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Ankara. Erişim adresi: <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf>. Erişim tarihi: 29.06.2022.
- Mercan, S. I. & Sarı, İ. (2019). Günümüz dünya sorunları dersini alan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının bu derse ve günümüz dünya sorunlarına bakışı. *Journal of History School*, 12(XL), 171-197.
- Meydan, A., Doğu, S. & Dinç, M. (2009). Öğretmen adaylarının çevre sorunları konusundaki farkındalık ve duyarlılıkları. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 153-168.
- Miller, S. (2003). Analysis of phenomenological data generated with children as research participants. *Nurse Researcher*, 10(4), 68-82. DOI: <https://doi.org/10.7748/nr2003.07.10.4.68.c5908>
- NCSS (1993 January; February). The Social studies professional. *Washington DC: National Council for the Social Studies*.
- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar I-II. Cilt. (5. Basım)*. (S. Özge, Çev.). İstanbul: Yayın Odası.
- Oğuz, D., Çakıcı, I. & Kavas, S. (2010). Environmental awareness of university students in Ankara, Turkey. *African Journal of Agricultural Research*, 5(10), 2629-2636.
- Oğuz, D., Çakıcı, I. & Kavas, S. (2011). Yükseköğretimde öğrencilerin çevre bilinci. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 12, 34-39.
- Öcal, T. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 0(27), 333-352.
- Özdemir, A. & Yapıcı, E. (2010). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik farkındalık ve ilgi düzeylerinin karşılaştırılması. *Anadolu Doğa Bilimleri Dergisi*, 1(1), 48-56.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323- 343.
- Özey, R. (2013). *Günümüz Dünya Sorunları*, İstanbul, Aktif Yayınları.
- Özgen, N. (2012). *Günümüz Dünya Sorunları*. Ankara, Eğiten Kitap.
- Özkaral, T. C. & Akdoğan, V. (2022). Ortaokul öğrencilerinin sivil toplum kuruluşlarına yönelik bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testiyle incelenmesi. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 398-425. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akef/issue/72486/1179941>.
- Özmen, F. (2015), *Öğretmen adaylarının zihin haritalarında günümüz dünya sorunları*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Özonur, M. (2021). An investigation of prospective teachers' awareness toward environmental issues. *International Journal of Curriculum and Instruction*, 13(2), 1845-1856.
- Öztaşkın, O. B. (2014). Barışa yönelik tutumlar ve günümüz dünya sorunlarına yönelik tutumlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Turkish Journal of Education*, 3(3) , 25-39.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev.). Ankara: Pegem.
- Rose, P., Beeby, J. & Parker, D. (1995). Academic rigour in the lived experience of researchers using phenomenological methods in nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 21, 1123-1129. DOI: <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.1995.21061123.x>.
- Sever, D. (2013). Türkiye ve İngiltere'deki fen bilimleri alanında öğrenim gören öğretmen adaylarının küresel ısınmaya yönelik düşünceleri. *İlköğretim Online*, 12(4), 1212-1221.
- Seyhan, H. & Çamurcu, H. (Ed.). (2013). *Günümüz Dünya Sorunları*. Lisans Yayıncılık: İstanbul.
- Sönmez, V. & G. Alacapınar, F. (2011). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara, Anı Yayıncılık.
- Şama, E. (2003). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), 99-110.

- Şeyihoğlu, A., Sever, R. & Özmen, F. (2018). Sosyal bilgiler ve coğrafya öğretmen adaylarının zihin haritalarında günümüz dünya sorunları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (37), 1-15.
- Tan, Ş. & Erdoğan, A. (2004). *Öğretimi Planlama ve Değerlendirme*. Ankara, PegemA Yayıncılık.
- Tekin, H. H. (2006). Nitel araştırma yönteminin bir veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(13), 101-116.
- Topkaya, Y. & Akdağ, H. (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Suriyeli sığınmacılar hakkındaki görüşleri (Kilis 7 Aralık Üniversitesi örneği), *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 767-786.
- Türkeş, M. (2012). Küresel İklim Değişikliği ve Çölleşme. N. Özgen (ed.), *Günümüz Dünya Sorunları-Disiplinlerarası Bir Yaklaşım İçinde* (ss. 1-42), Ankara, Eğiten Kitap.
- Uymaz, M. (2021). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının günümüz dünya sorunlarına ilişkin algılarının incelenmesi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 59-79.
- Wolcott, H. F. (1994). *Transforming Qualitative Data: Description, Analysis and Interpretation*, Newbury Park, CA: Sage.
- Yardımcı, E. & Kılıç, G. B. (2010). Çocukların gözünden çevre ve çevre sorunları. *İlköğretim Online*, 9 (3), 1122-1136.
- Yazıcı, H. & Arıbaş, K. (Ed.). (2015). *Günümüz Dünya Sorunları*. Ankara, Pegem Akademi.
- Yazıcı, Ö. (2013). Ortaöğretim öğrencilerinin günümüz dünya sorunlarına yönelik tutumları. *Turkish Studies*, 8(6), 807-823.
- Yenice, N. ve Alpak Tunç, G. (2018). Fen bilgisi öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik farkındalıkları ile yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik tutumlarının incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(1), 207-222.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 23(112), 7-17.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (6. Baskı). Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, C., Bacanak, A. & Özsoy, S. (2012). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına karşı duyarlılıkları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(1), 121-134.
- Yılmaz, A., Morgil, İ., Aktuğ, P. & Göbekli, İ. (2002). Ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin çevre, çevre kavramları ve sorunları konusundaki bilgi ve öneriler. *H. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 156-162.
- Yılmaz, E. & Güven, Z. Z. (2022). Üniversite öğrenci adaylarının zihin yapılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 75-94. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akef/issue/68985/1092326>.
- YÖK. (2007). *Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları*. Erişim adresi: <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/egitim-fakultesi-ogretmen-yetistirme-lisans-programlari.pdf>. Erişim tarihi: 29.06.2022.
- YÖK. (2018). *Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı*. Erişim adresi: https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/Sosyal_Bilgileri_Ogretmenligi_Lisans_Programi09042019.pdf. Erişim tarihi: 29.06.2022.
- Yücel, S. A. & Morgil, İ. (1998). Yüksek öğretimde çevre olgusunun araştırılması. *H. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 84-91.